

Piotr Szukalski
Instytut Socjologii
Uniwersytet Łódzki
piotr.szukalski@uni.lodz.pl

Zmiany liczby ludności województw w latach 1998-2018

1 stycznia bieżącego roku minęło 20 lat od wprowadzenia aktualnego podziału administracyjnego kraju. W trakcie całego powojennego wielokrotnie dokonywano nowych podziałów administracyjny Polski, zaś ten obecny jest – póki co – drugim najbardziej trwałym po podziale na 49 województw obowiązującym w latach 1975-1998. Długotrwałość ta umożliwia dokonania porównań w dłuższym czasie, stąd też pierwszoplanowym celem niniejszego opracowania jest wskazanie, jak w trakcie ostatnich dwóch dekad zmieniała się liczebność mieszkańców polskich regionów w świetle oficjalnych statystyk. Z oczywistych względów zdawać sobie należy sprawę z narastającej z czasem iluzoryczności owych statystyk, co wynikało z nieuwzględniania w nich masowych ruchów migracyjnych o trójwymiarowym charakterze. Po pierwsze, ruchów wewnątrz krajowych, związanych z nierejestrowanym przemieszczaniem się do największych ośrodków miejskich w poszukiwaniu (lepszego) pracy i lepszych warunków życia oraz związanych z suburbanizacją, a zatem osiedlaniem się na terenach okalających większe ośrodki miejskie. Po drugie, nierejestrowanej, stałej emigracji, która gwałtownie przyspieszyła po wejściu naszego kraju do UE, prowadzącej do tego, iż według szacunków w ostatnich latach ok. 2,5-2,6 mln mieszkańców naszego kraju przebywa relatywnie długo (tj. co najmniej 3 miesiące) za granicą, z czego ok. 80% mieszka tam na stałe (niska wiarygodność danych o emigracji prowadzi np. do niepublikowania dla roku 2015 odpowiednich danych przez GUS). Po trzecie, nierejestrowanej imigracji osób poszukujących szczęścia w naszym kraju, pochodzących głównie z Ukrainy, obejmującej zapewne ok. 1,3 mln osób.

W rezultacie przedstawione dalej liczby są wysoce przybliżone, w większości przypadków zawyżone, zaś jedynie w przypadku najprawdopodobniej 5 województw posiadających stolice o ponadregionalnej atrakcyjności (Warszawa, Wrocław, Kraków, Poznań i Gdańsk) wielkości te są zaniżone. W ich bowiem przypadku wspomniane wcześniej czynniki pierwszy i trzeci iluzoryczności oficjalnych statystyk działają na korzyść, z drugiej zaś strony również i skala wyjazdów zagranicznych była mniejsza, słabsze były bowiem i powody osiedlania się na stałe poza Polską.

Oficjalne dane mówią, iż pomiędzy końcem roku 1998 a końcem 2018 liczba ludności Polski była bardzo stabilna, zmniejszając się jedynie o 256 tys., tj. o 0,7%. Niemniej w przypadku poszczególnych regionów i kierunki i – przede wszystkim – skala zmian była zdecydowanie bardziej zróżnicowana (tab. 1). W 5 województwach liczebność populacji wzrosła, w tym w pomorskim, mazowieckim i małopolskim o ponad 5%. W pozostałych 11 regionach ludność zmniejszała się, przy czym w 5 spadki były większe niż 5% (lubelskie, łódzkie, opolskie, śląskie i świętokrzyskie). Zaznaczyć przy tym należy wyraźnie odbiegającą od pozostałych jednostek administracyjnych skalę depopulacji na Opolszczyźnie, gdzie w badanym dwudziestolecu liczba ludności zmniejszyła się o 9,5%. Wielkość ta bazuje na danych oficjalnych, tymczasem badania prowadzone w tym województwie wskazują na występowanie dużych, zazwyczaj co najmniej kilkunastoprocentowych, przeszacowań liczby ludności zameldowanej w stosunku do tej realnie zamieszkującej.

Tabela 1
Zmiany liczby ludności województw w latach 1998-2018 (w tys. osób)

Województwo	Liczba ludności na koniec roku					Zmiana 1998-2018	
	1998	2003	2008	2013	2018	w tys. osób	w %
Dolnośląskie	2982,1	2898,3	2877,1	2910,0	2901,2	-80,9	-2,7
Kujawsko-pomorskie	2100,1	2068,1	2067,9	2092,6	2077,8	-22,3	-1,1
Lubelskie	2239,5	2191,2	2161,8	2156,2	2117,6	-121,9	-5,4
Lubuskie	1022,5	1008,8	1009,0	1021,5	1014,5	-8,0	-0,8
Łódzkie	2663,6	2597,1	2548,9	2513,1	2466,3	-197,3	-7,4
Małopolskie	3215,9	3252,9	3287,1	3360,6	3400,6	184,7	5,7
Mazowieckie	5066,6	5135,7	5204,5	5316,8	5403,4	336,8	6,6
Opolskie	1089,6	1055,7	1033,0	1004,4	986,5	-103,1	-9,5
Podkarpackie	2122,2	2097,2	2099,5	2129,3	2129,0	6,9	0,3
Podlaskie	1223,8	1205,1	1191,5	1195,0	1181,5	-42,3	-3,5
Pomorskie	2185,7	2188,9	2219,5	2295,8	2333,5	147,9	6,8
Śląskie	4882,4	4715	4645,7	4599,4	4533,6	-348,9	-7,1
Świętokrzyskie	1326,2	1291,6	1272,8	1268,2	1241,5	-84,7	-6,4
Warmińsko-mazurskie	1463,5	1428,9	1427,1	1446,9	1429,0	-34,5	-2,4
Wielkopolskie	3351,4	3359,9	3397,6	3467,0	3494,0	142,5	4,3
Zachodniopomorskie	1731,8	1696,1	1693,0	1718,9	1701,0	-30,8	-1,8
Polska	38667,0	38190,6	38135,9	38495,7	38411,1	-255,8	-0,7

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS i obliczenia własne

W przypadku 6 województw (dolnośląskie, kujawsko-pomorskie, lubuskie, podkarpackie, warmińsko-mazurskie i zachodniopomorskie) mówić można o stabilizacji populacji, albowiem liczba ludności w trakcie ostatnich dwóch dekad nie zmieniła się o więcej niż 3%.

Dominowały zatem spadki liczby ludności, co wynikało w dużym stopniu z ujemnego przyrostu naturalnego (różnica między liczbą urodzeń i zgonów) odnotowanego w 7 województwach (tab. 2). W województwach tych ujemny przyrost utrzymywał się w całym okresie i wynikał przede wszystkim z niskiej w skali kraju dzietności, choć w przypadku województw łódzkiego i śląskiego wspomnieć należy również o wpływie wysokiej na tle kraju umieralności jako dodatkowym czynnikiem pogłębiających ujemne saldo.

Patrząc na zachodzące zmiany, zauważyć należy również duży wzrost liczby regionów charakteryzujących się przewagą liczby zgonów nad liczbą urodzeń. W ostatnim analizowanym pięcioleciu województw takich było już 11, co jednoznacznie wróży depopulacyjną przyszłość w przypadku braku znaczącego napływu.

Depopulacja występująca w przypadku większości regionów miała zróżnicowany czasowo charakter. W pierwszej kolejności dotyczyła peryferyjnych obszarów wiejskich, położonych z dala od rozwijających się ośrodków przemysłowych, z biegiem czasu obejmując zdecydowaną większość obszarów wiejskich [Wesołowska, 2018]. Od lat 1990. spadek liczby ludności zaczął dotyczyć również i miasta, wprawdzie te mniejsze, położone z dala od większych miast, lub większe tracące atrakcyjność wskutek upadku dotychczasowych przemysłów, następnie i większe [Kantor-Pietraga, 2014], stając się wreszcie czymś powszechnym w przypadku miast dużych [Szukalski, 2014]. W tym ostatnim przypadku pamiętać jednakże należy o efekcie suburbanizacji, tj. osiedlania się przez zamożniejszą część ludności miast na terenach je okalających, umożliwiające łączenie zalet zamieszkiwania na terenie pozamiejskim z miejskimi uciechami.

Tabela 2
Przyrost naturalny w latach 1999-2018 według województw (w tys. osób)

Województwo	Przyrost naturalny w latach				Urodzenia w latach 1999-2018	Zgony w latach 1999-2018	Przyrost naturalny w latach 1999-2018
	1999-2003	2004-2008	2009-2013	2014-2018			
Dolnośląskie	-13,9	-11,7	-10,9	-20,0	538,3	594,8	-56,5
Kujawsko-pomorskie	7,4	8,2	5,8	-5,1	418,5	402,2	16,3
Lubelskie	-4,2	-7,0	-7,2	-14,1	427,6	460,1	-32,5
Lubuskie	4,8	6,0	4,4	-2,3	203,0	190,2	12,9
Łódzkie	-44,6	-38,7	-34,8	-39,4	467,8	625,2	-157,5
Małopolskie	24,8	23,0	29,2	25,5	697,0	594,5	102,5
Mazowieckie	-25,4	3,8	20,7	17,2	1088,6	1072,3	16,3
Opolskie	-2,2	-4,7	-5,5	-8,7	174,9	195,9	-21,0
Podkarpackie	20,9	14,6	14,8	7,4	426,1	368,5	57,6
Podlaskie	-0,9	-3,0	-2,6	-4,8	228,1	239,4	-11,3
Pomorskie	24,9	28,7	29,4	22,7	495,9	390,3	105,7
Śląskie	-26,8	-19,8	-14,3	-36,1	860,1	957,2	-97,1
Świętokrzyskie	-7,2	-9,6	-10,7	-17,4	232,6	277,4	-44,8
Warmińsko-mazurskie	16,4	13,3	8,6	-1,7	296,4	259,7	36,6
Wielkopolskie	14,8	30,5	37,0	26,3	741,7	633,1	108,5
Zachodniopomorskie	7,1	5,4	0,1	-9,0	325,9	322,3	3,7
Polska	-4,0	39,0	64,1	-59,6	7622,5	7583,0	39,6

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS i obliczenia własne

Tabela 3
Saldo migracji wewnętrznych i zewnętrznych ogółem w latach 1999-2018 według województw (w tys. osób)

Województwo	Migracje wewnętrzne w latach					Migracje zewnętrzne w latach				
	1999-2003	2004-2008	2009-2013	2014-2018	ogółem	1999-2003	2004-2008	2009-2013	2014-2018	ogółem
Dolnośląskie	-2,6	-0,5	8,4	13,5	18,8	-6,2	-9,1	-4,1	-1,0	-20,4
Kujawsko-pomorskie	-3,6	-6,8	-7,2	-9,3	-26,9	-2,6	-4,3	-2,2	-0,7	-9,8
Lubelskie	-18,1	-23,9	-24	-25,3	-91,2	-0,3	-2,3	-1,0	0,5	-3,0
Lubuskie	-2,7	-2,0	-2,8	-4,1	-11,6	-0,9	-2,5	-1,0	-0,9	-5,3
Łódzkie	-6,0	-7,8	-8,7	-9,2	-31,8	-0,8	-2,2	-0,7	0,4	-3,3
Małopolskie	13,2	15,8	18,2	19,3	66,6	-0,3	-3,2	1,3	0,7	-1,5
Mazowieckie	50,9	70,2	64,1	63,4	248,6	1,6	0,8	2,5	5,3	10,2
Opolskie	-1,6	-3,1	-3,3	-3,7	-11,6	-17,0	-15,7	-8,0	-3,3	-43,9
Podkarpackie	-9,7	-9,7	-10,4	-11,6	-41,4	-1,7	-4,3	-0,6	0,8	-5,8
Podlaskie	-6,3	-9,0	-9,0	-9,5	-33,8	-1,4	-1,7	-0,6	0,4	-3,3
Pomorskie	9,8	11,7	13,6	18,4	53,6	-5,7	-7,1	-2,1	-0,9	-15,8
Śląskie	-8,9	-16,8	-17,2	-18,0	-61,0	-40,8	-29,7	-13,4	-6,4	-90,4
Świętokrzyskie	-11,5	-12,0	-12,0	-11,8	-47,2	-0,4	-1,3	0,1	0,5	-1,1
Warmińsko-mazurskie	-9,9	-12,5	-13,5	-13,9	-49,8	-2,9	-5,1	-1,3	-1,5	-10,7
Wielkopolskie	10,4	12,5	8,5	5,7	37,0	-0,8	-4,2	-3,4	-0,9	-9,4
Zachodniopomorskie	-3,5	-6,2	-4,8	-4,0	-18,4	-1,9	-2,0	0,3	-2,1	-5,7
Polska	-	-	-	-	-	-82,1	-93,7	-34,2	-9,2	-219,2

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS i obliczenia własne

Drugim czynnikiem zmian są przemieszczenia (napływ i odpływ) ludności. W tym przypadku można powiedzieć o zróżnicowanym przestrzennie wpływie tego czynnika, albowiem oprócz nielicznych regionów zyskujących dzięki niemu pojawiło się zdecydowanie liczniejsze grono województw tracących ludność wskutek migracji (tab. 3).

Jedynie w przypadku czterech województw (mazowieckie, małopolskie, pomorskie i wielkopolskie) można mówić o stałym pozytywnym wpływie migracji. Dla pozostałych przemieszczenia stanowiły czynnik depopulacji, niekiedy przyczyniając się do dużej (2-3%) utraty ludności.

Kończąc, warto zobaczyć, jaki był ostateczny wpływ obu prezentowanych czynników – ruchu naturalnego (mierzonego przyrostem naturalnym) i ruchu wędrownego (mierzonego saldem migracji) – tab. 4. Zaznaczyć jednakże trzeba, że wskutek przeszacowania liczby ludności Polski dokonanego po każdym spisie powszechnym (NSP'2002 i NSP'2011), po to aby uwzględnić wyniki spisu, składowe te nie w pełni odpowiadają za ogólną odnotowaną w całym okresie zmianę.

Tabela 4
Składowe zmiany liczby ludności według województw w latach 1999-2018 (w tys. osób)

Województwo	Przyrost naturalny	Saldo migracji	Zmiana liczby ludności
Dolnośląskie	-56,5	-1,6	-80,9
Kujawsko-pomorskie	16,3	-36,6	-22,3
Lubelskie	-32,5	-94,3	-121,9
Lubuskie	12,9	-16,9	-8,0
Łódzkie	-157,5	-35,1	-197,3
Małopolskie	102,5	65,1	184,7
Mazowieckie	16,3	258,8	336,8
Opolskie	-21,0	-55,5	-103,1
Podkarpackie	57,6	-47,2	6,9
Podlaskie	-11,3	-37,1	-42,3
Pomorskie	105,7	37,7	147,9
Śląskie	-97,1	-151,3	-348,9
Świętokrzyskie	-44,8	-48,3	-84,7
Warmińsko-mazurskie	36,6	-60,5	-34,5
Wielkopolskie	108,5	27,7	142,5
Zachodniopomorskie	3,7	-24,1	-30,8
Polska	39,6	-219,2	-255,8

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS i obliczenia własne

Generalnie wyodrębnić możemy trzy typy regionów, a mianowicie województwa, które:

- zyskiwały ludność zarówno wskutek migracji, jak i przyrostu naturalnego (małopolskie, mazowieckie, pomorskie, wielkopolskie);
- traciły ludność wskutek migracji przy dodatnim przyroście naturalnym (kujawsko-pomorskie, lubuskie, podkarpackie, warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie);
- traciły ludność wskutek zarówno ujemnego przyrostu naturalnego, jak i ujemnego salda migracji (dolnośląskie, lubelskie, łódzkie, opolskie, podlaskie, śląskie, świętokrzyskie).

Dla większości województw ostatnie dwie dekady nie były zatem dobrym czasem z demograficznego punktu widzenia. Ich ludność zmniejszała się, przy czym w przypadku większości regionów działało się tak zarówno pod wpływem ruchu naturalnego, jak i wędrownego. Jedynie regiony okalające najbardziej prężne ośrodki gospodarcze, akademickie i kulturalne okazywały się być wystarczają-

co atrakcyjne dla potencjalnej ludności, zapewniając sobie – po części również wskutek imigracji, zwiększającej grono młodych ludzi, tj. potencjalnych rodziców – również i nadwyżkę urodzeń nad zgonami. Jednakże zdawać sobie należy sprawę z tego, iż we współczesnej Polsce nie ma ani jednego takiego regionu, który na przynajmniej części swojego terytorium nie doświadczałby depopulacji. Dobra sytuacja wspomnianych wcześniej czterech województw wynika przede wszystkim z ewolucji zmian ludności ich stolic i terenów przyległych (wyjątkiem jest tu jedynie pomorskie, charakteryzujące się długotrwałe wyjątkowo wysoką dzietnością na dużych obszarach).

Zmiany liczby ludności w ostatnich dwóch dekadach wskazują na występujący i rozszerzający się proces depopulacji. Automatycznie nasuwa to pytanie o długotrwałość obecnego podziału administracyjnego w sytuacji, gdy i w ostatnich latach i w przyszłości zgodnie z prognozami GUS [2014] w przypadku kilku niewielkich ludnościowo regionów występuje i występować ma dalej spadek wielkości populacji. Czy województwa opolskie, świętokrzyskie i podlaskie będą w perspektywie 15-20 lat zamieszkiwane przez liczbę ludności wystarczająco dużą, aby spełnić wymogi racjonalności utrzymywania całej sieci podległych samorządowi regionalnemu i wojewodzie instytucji obsługujących ludność danego terenu? Najbliżej do negatywnej odpowiedzi na to pytanie jest w przypadku województwa opolskiego, w którym już dziś zapewne mieszka 10-15% mniej osób, niż wynikałoby to z oficjalnych statystyk. Jak łatwo się domyślać, pytanie o konieczność zmiany podziału administracyjnego w konsekwencji zachodzących zmian demograficznych staje się jeszcze bardziej zasadne na poziomie powiatów i gmin, w przypadku których znaleźć można i takie, które w trakcie ostatnich dwóch dekad straciły 15-20% ludności, niekiedy dochodząc do liczby mieszkańców uniemożliwiającej – wskutek niedostatecznych wpływów podatkowych i niewystarczających zasobów kadrowych – do sprawnego administrowania, a tym bardziej zaspokajania potrzeb swoich mieszkańców na odpowiednim poziomie.

Powyższe problemy będą zapewne widoczne w nadchodzących latach coraz bardziej, zaś już dziś w praktycznie wszystkich polskich województwach należy wdrażać myślenie w ramach tzw. zarządzania kurczącymi się regionami, tj. obszarami, które wskutek spadku liczby ludności tracą witalność ekonomiczną [Katsarova, 2008; Perek-Białas i in., 2017]. Ta kategoria obejmować będzie z biegiem czasu coraz większą część powiatów, subregionów i regionów w naszym kraju.

Literatura:

- GUS (Główny Urząd Statystyczny), *Prognoza ludności na lata 2014-2050*, ZWS GUS, Warszawa, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosci/prognoza-ludnosci-na-lata-2014-2050-opracowana-2014-r-1,5.html>
- Kantor-Pietraga I., 2014, *Systematyka procesu depopulacji miast na obszarze Polski od XIX do XXI wieku*, Wyd. UŚ, Katowice
- Katsarova I. (red.), 2008, *Regiony wyludniające się: nowy paradygmat demograficzny i terytorialny. Studium*, Bruksela, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/pe408928_ex_pe408928_ex_pl.pdf
- Perek-Białas J., Sagan I., Stronkowski P., Szukalski P., 2017, *Regional Approaches to Demographic Change in Poland*, [w:] C. Martinez-Fernandez, T. Weyman, J. van Dijk (eds.), *Demographic Transition, Labour Markets and Regional Resilience*, Springer, Cham 2017, Switzerland, 29-72, https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-63197-4_3
- RRL (Rządowa Rada Ludnościowa), 2018, *Sytuacja demograficzna Polski. Raport 2017-2018*, ZWS GUS, Warszawa, <http://bip.stat.gov.pl/organizacja-statystyki-publicznej/rzadowa-rada-ludnosciowa/publikacje-rzadowej-rady-ludnosciowej/>
- Szukalski P., 2014, *Depopulacja dużych miast w Polsce*, „Demografia i Gerontologia Społeczna. Biuletyn Informacyjny”, nr 7, <http://dspace.uni.lodz.pl:8080/xmloi/handle/11089/5090>
- Szukalski P., 2017, *Ilu nas jest? O tym, dlaczego władze publiczne nie są zainteresowane odpowiedzią na powyższe pytanie*, „Demografia i Gerontologia Społeczna. Biuletyn Informacyjny”, nr 2, <http://hdl.handle.net/11089/21254>
- Szukalski P., 2017a, *Depopulacja – konsekwencje dla rynku pracy*, „Rynek Pracy”, nr 1, 11-19, <https://www.ipiss.com.pl/kwartalnik-rynek-pracy/rynekpracynr1-160-2017>
- Wesołowska M., 2018, *W sie znikające w Polsce. Stan, zmiany, modele rozwoju*, Wyd. UMCS, Lublin